

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 30.01.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/minnebok.pdf>

Minnebok

(_sjanger) En bok som skal fungere som et håndfast minne om venner og opplevelser. I utgangspunktet består boka av blanke ark, men venner (og slektninger) skriver inn dikt og andre små tekster, og tegner, limer inn tekster, fotografier, billetter osv. Tekstene og bildene i boka er rettet til bokas eier.

“Nesten alle som har gått på skole i Norge har minst en gang i sitt liv fått en minnebok i hånden sammen med en bønn om å skrive et minne i den. Mest sannsynlig er det en pike som har eid boken, og mest sannsynlig har hun vært mellom 7 og 12 år. Men både eldre piker og gutter i alle aldre har hatt – og har fremdeles – minnebøker.” (Enerstvedt 1987 s. 7)

Noen sjangrer kan oppfattes som undersjangrer av minneboka: hyttebok, besøksbok (på museum, galleri osv.), kondolansebok og lignende. I disse bøkene skrives det eventuelt bare korte hilsener med navnetrekk under, og noen ganger bare ens eget navn.

“Inntil 1930-tallet var minnebokeiernes alder fra omkring 15-16 år og oppover. I trettiårene dukker de første “barneminnebøkene” opp. Da virker de allerede så veletablerte, at det er underlig at vi ikke har funnet dem tidligere. Men barna hadde til gjengjeld godt kjente forbilder, og kunne bare overta hva deres eldre forgjengere hadde innarbeidet. Formen ble bare enklere, i samsvar med deres alder og skrive- og leseferdighet. Det var ikke før i dette århundret at andre enn unge damer av overklassen og det pene borgerskap fikk minnebøker.” (Enerstvedt 1987 s. 12)

“Forløperen for poesialbumene var stambøkene som er kjent helt tilbake til 1500-tallet. Unge adelsmenn brakte dem med seg som et slags pass når de var ute på reise. Betydningsfulle personer, slektninger og medstudenter skrev hilsener og anbefalinger. Stamboken var en god og nyttig introduksjon. Personlige anbefalinger var viktige, for de garanterte at den besøkende var et menneske en kunne slippe inn i sitt hus. I en tid da det ikke eksisterte telefon og telegraf, og postforbindelser ikke var en fast statlig ordning, var det bare personlige hilsener og eierens segl som kunne fortelle hvem gjesten var. Ordet stambok kommer av det tyske ordet “Stammbuch”. Det betyr at eieren av boken også redegjør for sitt eget opphav – sin

stamtavle – for at mottakeren skal være helt sikker på at det er en “verdige” person han har for seg.” (Enerstvedt 1987 s. 14-16) “Minnebøkene, opprinnelig stambøkene, har altså eksistert som et slags pass for unge menn siden 1500-tallet. Etterhvert begynte unge damer mer og mer å bruke stambøker, men innholdet var først og fremst avskrifter av dikt og egne poetiske forsøk.” (Enerstvedt 1987 s. 75)

“Det å skrive minnebøker er en tradisjon som er utbredt i de fleste land i Europa og Amerika. Minnebøkene har rota si i “Album Amicorum” som forekom mellom unge adelsmenn. Dessverre ser det ut til at minnebøkene ikke lenger er så populære. På 1700-tallet begynte også adelige kvinner å bruke disse bøkene. På slutten av 1800-tallet var de borgerlige unge damene som fylte pensjonatskolene de ivrigste minneboksforfatterne. I nyere tid er det først og fremst barn – mest jenter – i alderen 7-12 år som har minnebøker. Dette ble vanlig fra slutten av 1920-årene. Frem til da var det mest unge jenter og voksne som hadde sine poesialbum. De voksne sine album har med tiden blitt gjestebøker/hyttebøker. Først i 1930-åra ble minnebøkene blant barn virkelig utbredt. Den store interessen kom av at barna da mestret skrivekunsten og at de har fått et annet kjennskap til vennskap og begynt å tenke på “Hva skal jeg bli når jeg blir stor?” ” (<http://barnemix.no/index.php/familie/sprak/164-minneboka>; lesedato 11.08.16)

“Minnebøkene innledes ofte med et vers, en oppfordring til vennene om å skrive et minne, og en oppfordring om ikke å ødelegge boken. [...] Innledningsverset i minnebøkene lyder gjerne slik:

Kjære venner og venninner
hjelp meg her å samle minner.
Vennligst skriv med penn og blekk.
Ingen blader rives vekk.
Vennligst skriv etter hverandre, hopp ikke over noen blader.

Dette verset finner vi igjen i minnebøker både på 1800-tallet og gjennom hele 1900-tallet. I 1930- og 40-årene var det mange som skrev:

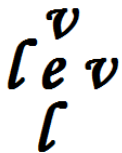
Denne bok er meg til gavn
... er mitt navn.
Finner noen denne på gaten
er mitt bosted her i staten.
Min adresse er som før
opp en trapp og inn en dør.

(Da den som skriver disse linjene begynte å lese dette verset i sin barndom, kjente hun ikke ordet “staden”, og “fornorsket” det for sikkerhets skyld til “staten” for at det skulle rime på “gaten”. Opprinnelig har det naturligvis stått “gaden”.)” (Enerstvedt 1987 s. 26-26)

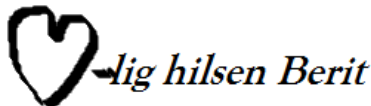
Mange av diktene går ut på å rose og ønske innehaveren av minneboka mye lykke i livet. Ei 10 år gammel jente skrev dette diktet:

“Lykken kommer
lykken går
lykkelig er den
som Marit får.” (sitert fra Enerstvedt 1987 s. 21)

Skrift og dekorasjon smelter ofte sammen, f.eks. slik:

Og slik:

“Et annet uttrykk som er satt sammen til et bilde-uttrykk, er ønsket om at den som eier boken skal “leve livet lykkelig”. Her er det ofte tegnet en stor L, og alle tre ordene er skrevet under hverandre inne i L’en.” (Enerstvedt 1987 s. 27)

“En niåring som i dag skal skrive i en venns minnebok, tar boken med seg hjem, anstrenger seg enormt for å finne et “fint” vers, og strever med å tegne eller lime inn et flott bilde. Det er helt vanlig at venninnene sammenlikner minnebøker og diskuterer hvilket minne som er finest. I flere av bøkene som er brukt som kilde her, har eieren til og med satt karakterer på hver side!” (Enerstvedt 1987 s. 30)

“Innholdet kan deles i tre: Først har vi vers som er egentlige *minner*: minner om barndom, ungdom og vennskap. Det andre er vers om religion og moral, det tredje om kjærlighet og ekteskap. Flettet inn i alle tre temaene er ønsket om at bokens eier må bli lykkelig.” (Enerstvedt 1987 s. 35) F.eks. slike lykkeønsker:

Lykke-kone,
lykke-mann,
lykke-liv i lykke-land.
Lykke på reisen begge to,
jeg kommer etter sa storken og lo.

“Et annet dikt kan vi følge ihvertfall fra 1898 og fram til i dag:

Min kjære Anna
vide du kan!
at jeg dig ønsker en smuk, liden mand,
en som er munter, livlig og kvik,
en som er udenfor allslags kritik.
En som av kjærlighet neppe kan sanse,
en som kan lett under tøffelen danse.
Haabende inden aaret er omme,
at jeg faar se ham komme.” (Enerstvedt 1987 s. 52)

Kjærlighetsvers kunne bli skrevet på en kodet måte, slik som dette følgende, brukt fra 1890-tallet til minst 1950:

“Les så at og
opp skal jeg du
og du er er
ned se din min” (Enerstvedt 1987 s. 53) Her skal de fire vertikale “linjene” leses sammenhengende loddrett (slik at det blir “Les opp og ned”), deretter neste linje loddrett på nytt osv.

“Det er forunderlig hvor mange måter det går an å ønske en venn lykke i livet, samtidig som en ber om å bli husket selv.” (Enerstvedt 1987 s. 57)

“Foreldre – som alltid får plass på de første bladene – skriver gjerne noen ord om hvor glad de er i barna sine, og forsøker å gi med et og annet fornuftig råd med ut i livet. Søsken som ofte får plass rett etter foreldrene, er overraskende høytidelige. Når vi vet hvor mye erting – både godmodig og mer ubehagelig – som foregår blant søsken, og vi ser de høytidelige versene, forstår vi at barn legger mye alvor i minnebokskrivningen. Lærerne skriver nesten alltid et så upersonlig vers at det kan brukes om og om igjen. Skolevennene holder seg stort sett også til upersonlige vers, og kopierer gjerne hverandre, slik at samme verset kan komme igjen flere ganger i samme bok. Det personlige uttrykket legges heller i dekorasjonene.” (Enerstvedt 1987 s. 64)

Eksempler på minnebok-dikt:

Når jeg intet dikt kan finne,
setter jeg mitt navn som minne.

Store klokker,
små ur.
... er både sint og sur.

Du er solens dronning,
like søt som honning,
Det synes ikke bare jeg,
men alle de som kjenner deg!

Se ingen over hodet,
den dag vil kanskje bli,
at nettopp den du overså,
blir den som står deg bi.

I alt du sier og alt du gjør,
ha arbeidsglede og godt humør.
Smil så til alle og alt som skjer,
da vil du utrette mye mer.

Hvis du møter en ku på din vei.
Så dra den i halen,
og hils den fra meg.

Som hvite svaner på livets bølge,
må hell og lykke deg alltid følge.

Roser er røde,
fioler er blå.
Druer er søte
og du like så.

Røde roser om deg gror.
Vet du hva jeg om deg tror?
Bedre jente finnes ei.
Det er det jeg tror om deg.

“ “Tre ord på snei, glem aldri meg”

“Min adresse er som før, opp en trapp og inn en dør”

“Når berg og dal oss skiller, og du meg ikke ser, så husk at det var tante, som disse linjer skrev”

“7+7 er fjorten, Frode står i porten”

Dette var 4 eksempler av det jeg husker fra min minnebok da jeg var barn”
(<http://www.dinside.no/guru/hva-husker-du-best-fra-minneboka-di>; lesedato 04.10.17). Andre oppgir dette som dikt brukt i minnebøker:

“Måtte lykken gro
som gresset bak do!

[...]

Jeg fant en blomst så blå
den skal du av meg få
jeg fant den på en vei
den het forglem-meg-ei

[...]

Når du blir gammel og sitter i kroken
Da blir det morsomt med minneboken.

Mammas jente/gutt,
pappas skatt,
hele husets apekatt

[...]

La meg sitte i ditt minne,
på en bitteliten pinne.

Fant frem min egen minnebok jeg nå. Fikk den da jeg var 5 år. Koselig å sitte å bla
i den fillete boka...mimre mimre...

[...]

Når du går og plukker blomster,
plukk da også en til meg.
Når du teller dine venner,
glem da ei å telle meg.

Blant alle blomster i øst og vest
er du den blomsten jeg liker best.
Hvis blomsten visner og faller hen,
da har jeg mistet min beste venn.

[...]

Donald er en gøy fyr –
leser du hans eventyr?
Ja – det gjør du vel,
du som er så gøy selv.

[...]

Vær tro som gull og sterk som stål.
Da når du livets store mål!

V
LEV – på en karamell!
L

[...]

Med pudder i veska, og nesa i sky vandrer.... i ....by.

[...]

Jeg er ingen diktemaker,
men jeg liker brus og kaker.
Jeg er ingen Ole Bull,
derfor blir det bare tull.

[...]

XXX går i tredje klasse
og hun sitter på en kasse.
Foran henne sitter frøken,
hun er også med på spøken.

[...]

Når du blir gammel og ingen vil ha deg,
så sett deg på taket og la kråka ta deg.

[...]

(navn), (navn), hva finner du på?
Hopper i senga med treskoa på!

[...]

Når du engang på din vei
finner en forglemmegei,
så ta den opp og tenk på meg.

[...]

Jeg ønsker deg alt godt,
men ikke barn som Knoll og Tott.”

(forumside datert 2007; <http://www.klikk.no/forum/foreldre/topic/9558003-noen-som-har-minnevers-til-%C3%A5-skrive-i-minneb%C3%B8ker/>; lesedato 20.10.17)

“Minnebøkene er fulle av roser og forglemmegei. Stort andre blomster nevnes ikke. Når noen sier “minnebok”, vil de fleste mennesker riktignok si: “Har ikke det noe med roser og fioler å gjøre?” ” (Enerstvedt 1987 s. 59)

Julies blomsterkrans (fransk originaltittel *Guirlande de Julie*, 1641) er en slags illustrert diktsamling og minnebok overrakt til den unge franske kvinnen Julie-Lucine d'Angennes den 1. januar 1641. Innholdet er blant annet 62 madrigaler (en diktsjanger) skrevet av forskjellige diktere som tilhørte den litterære salongen til Catherine de Vivonne, Julies mor. Tema for diktene er egenskaper ved forskjellige blomster. Det er allegoriske dikt for egenskaper ved Julie, og hver blomst blir dessuten en hyllest til hennes skjønnhet (Lanson og Tuffrau 1953 s. 171). Boka består av 29 sider av vellum (svært fint pergament), alle illustrert med en blomst og med kalligrafisk skrift. Julie giftet seg senere med han som i 1641 overrakte henne den ferdige minneboka, Charles de Sainte-Maure (senere greve Montausier). Boka kom i en trykt utgave i 1729 (Fontaine 1994 s. 27). Blant blomsterdiktene er “Tulipanen” (av Sainte-Maure), “Rosen” (av Malleville) og “Liljen” (av Martin). Noen forfattere skrev flere dikt i samlingen (Sourget 2006 s. 219). I tillegg til blomsterdiktene er det epigrammer og sonetter. Det finnes et maleri av Claude Deruet som viser Julie d'Angennes utkledd som Astrea i franskmannen Honoré d'Urfé hyrderoman *Astrea* (på fransk *L'Astrée*; publisert fra 1607). Bildet ble malt ca. 1635 (Quinsat 1990 s. 214).

“Blant overklassen på 1600- og 1700-tallet var personlige minnebøker, såkalte stambøker, en populær form for signatursamling.” (Sørensen 2009 s. 242) Også på 1800-tallet var det ikke uvanlig. Edvard Grieg hadde en “stambog” og i den skrev Ibsen diktet “I en komponists stambog” (“Orpheus slog med toner rene / ånd i vilddyr, ild i stene. // Stene har vort Norge nok af; / vilddyr har vi og en flok af. // Spil, så stenen spruder gnister! / Spil, så dyrehammen brister!”).

“I en leilighet på Stovner sitter Sigurd Syversen (93) og ser igjen den lille setningen som han skrev med løkkeskrift for alle disse årene siden. Det var en hilsen i minneboken til fangekameraten Joar Markali, 12 dager før de sammen skulle slippes ut fra Falkensee, en utekommando til konsentrasjonsleiren Sachsenhausen ved Berlin: “Et langt og lykkelig liv, – sammen med ei snill kone og flere unger, ønsker jeg deg Joar!” [...] Bokens eier. Joar Markali, 23 år gammel student fra Oslo, ba fangekamerater skrive i minneboken sin. [...] Noen ganger blir en minnebok til noe mer enn en alminnelig minnebok. Minneboken til Joar Markali, en ung student fra Lille Tøyen i Oslo, er et europeisk klenodium. “I denne boken ber jeg kameratene mine skrive noen ord som gir et kortfattet uttrykk for deres

livsinnstilling, livsmål, livserfaring eller idealisme som karakteriserer dem – om ikke som de er – så som de ville være – og som kan gi andre litt lærdom,” skrev Markali i forordet. Og så har de skrevet og tegnet, politiske fanger og kamerater fra Norge, Danmark, Tyskland, Polen, Tsjekkoslovakia, Frankrike og andre land. Det er en vakker bok, med proffe kunstneriske bidrag fra to franske, to polske og en russisk tegner. Alt er gjort i februar og mars 1945, på en tid da det var klart for verden at Hitler og nazistene kom til å tape krigen. [...] de mer enn 200 politiske fangene som i februar 1943 ble brakt fra Grini til Sachsenhausen, og senere videre til utekommandoene Staaken og Falkensee. [...] Dagen før avmarsjen fra Falkensee sørget Markali for å grave ned boken sin i bakken, assistert av den tyske kommunisten og medfangen Gustav Buttgereit. [...] Buttgereit, tysk politisk fange, hjalp Markali med å grave minneboken og en sangbok ned i bakken. Etter krigen sørget han for å få den sendt til Norge. [...] Markali ble kjemiker og medarbeider ved Sentralinstituttet for industriell forskning. Han skulle også få både snill kone og unger, som Syversen ønsket ham, før han døde i 1990.” (*A-magasinet* 8. mai 2015 s. 32, 34 og 36)

“I mange minnebøker fra perioden 1940 til 1945, ble dette verset skrevet om og om igjen: Kjemp for alt hva du har kjært, dø om så det gjelder. Da er livet ei så svært, døden ikke heller.” (Enerstvedt 1987 s. 42)

Kent Redekers og Barry Goldbergs *Jeg er Angela Anaconda* (på norsk 2001) ble presentert slik av forlaget Pax: “Angelas “minnebok” – en hemningsløs samling av stort og smått om venner og fiender i Tapwater Springs”.

Betegnelsen “minnebok” brukes av og til synonymt med “minnebok”, “selvbiografi” og lignende, bøker som skal vekke minner hos leseren. I en omtale av Svein Olav Bergs *Book’n-boken* (1999) (boka ble gitt ut med vedlagt cd-plate) skriver forlaget at det er en minnebok og at Jens Book-Jenssens slagere “skulle vekke minner hos noen og enhver”. Et annet eksempel er Siri Justers *Leif Juster 1910-1995: Minnebok til 100-årsjubileet* (2010). Jason Kings bok *Michael Jackson Treasures* (på norsk 2010) er en artist-minnebok av en spesiell kategori: “I likhet med tidligere oversatte bøker om Bob Dylan [som ikke var død i 2010], John Lennon og Elvis er dette rett og slett en minnebok; en praktutgave i storformat, krydret med fotos fra hele karrieren og ispedd en rekke klenodier, eller faksimiler av plakater, brev, presseskriv, billetter, postkort pluss et drøyt timelangt tv-portrett på dvd.” (*Dagbladet* 14. juni 2010 s. 34) Det kan også dreie seg om forfatterens egne minner, som i Sigrid Undsets *Lykkelige dager* (1942).

““Minnebok” har en ganske annen betydning i det sørlige Afrika enn i Norge. Minnebøkene er hiv-smittede foreldres verktøy for å fortelle barna om minnene fra sine egne liv. Hiv-smittede foreldre skriver ned rådene, hjelpen og historiene, slik at de fortsatt kan være en støtte for ungene når utfordringene kommer, og mamma og pappa ikke lenger er der. Rundt 15 millioner barn sør for Sahara har nå mistet foreldrene til aids. [...] Hiv-positive foreldre i Malawi har ikke medisiner slik at de

kan holde viruset i sjakk. Men de har en penn og en kladdebok. Der skriver de ned minnene om seg selv til sine barn. [...] Daniel Mseteka setter seg ned i rommet hvor han pleier å skrive. Det er mørkt inne i den lille stuen, så han trekker krakken bort til det åpne vinduet. Det er midt på dagen, lyset faller inn på papiret. Han skriver gjerne på dagtid mens han har ungene rundt seg. Daniel kikker ut av vinduet. På den andre siden av gårdsplassen spiller Vitu fotball med en kamerat i solsteken. Anne og Eunice hopper strikk utenfor hønsehuset. Han bretter opp boken og setter pennen til papiret. "Jeg er så lei meg," skriver han. Så langt har Daniel skrevet ni sider i boken. Han har skrevet i et halvår. Mest om seg selv, om hvor han vokste opp, om slektninger, eiendeler og hvor de nærmeste slektningene bor. Det er på tide å bli personlig. Først skal han skrive brev til Vitu, den ni år gamle sønnen som snart skal være familiens nye far og forsørger. Så følger brevene til de andre barna i tur og orden: Eunice (9), Anne (6) og Leni (8). Det blir ikke enkelt, men det må gjøres. For han vil så gjerne at ungene skal huske ham." (*Planposten* nr. 2 i 2006 s. 8 og 11)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>